

JEZIK

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 65., BR. 1., 1. – 40., ZAGREB, veljača 2018.

Hrvatski se jezik voli znanjem.

U SPOMEN

**Profesoru Milanu Mogušu u spomen
(25. travnja 1927. – 19. studenoga 2017.)**

Ovaj je svijet 19. studenoga 2017. napustio akademik Milan Moguš, poznati i priznati hrvatski filolog i jezikoslovac, velikan znanosti, naš profesor Povijesti hrvatskoga jezika i dijalektologije, predsjednik HAZU od 2004. do 2010. godine, dobitnik brojnih najviših državnih i svjetskih priznanja za znanstveni rad, počasni doktor riječkoga i osječkoga sveučilišta, urednik mnogih časopisa, između ostalih i Jezika – Časopisa za kulturu hrvatskoga književnog jezika.

Akademik Milan Moguš rođen je u Senju 25. travnja 1927. godine. U rodnom je gradu završio osnovnu školu i gimnaziju, a potom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao 1953. godine „VIII. grupu za narodni jezik i književnost“. Na Akademijinu institutu za jezik zaposlio se 1953. godine. Godine 1956. prelazi na Filozofski fakultet u Zagrebu kao asistent i od tada gradi sveučilišnu karijeru na toj ustanovi od asistenta (1956.), docenta (1964.), izvanrednoga profesora (1969.) do redovitoga profesora (1975.). Od 1961. do 1963. bio je lektorom hrvatskoga jezika na Sveučilištu u Varšavi gdje je upoznao mnoge svjetski poznate slaviste. Doktorat filoloških znanosti stekao je 1962. godine na Sveučilištu u Zagrebu tezom Današnji

senjski govor. Predavao je Povijest hrvatskoga književnoga jezika i Dijalektologiju i bio je dugogodišnji voditelj Katedre za dijalektologiju i povijest hrvatskoga jezika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (od 1965. do umirovljenja 1992. godine). Katedra koju je on vodio uvijek je imala hrvatsko ime u nazivu! Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu bio je prodekanom 1970./71. i 1971./72. akademske godine. Bio je gostujućim profesorom Sveučilišta u Kölnu (1969./70. i 1973./74.) i gostujućim profesorom Sveučilišta u Manheimu (1987./88.). Predavao je Povijest hrvatskoga književnoga jezika i Dijalektologiju osim na matičnoj ustanovi, Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, još na Sveučilištu u Osijeku i Sveučilištu u Rijeci. Za znanstveni i nastavni rad dobio je počasni doktorat Sveučilišta u Rijeci 1995. godine i počasni doktorat Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku 1997. godine.

Njegov je rad povezan s dvjema znanstvenim ustanovama: sveučilištem i Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti. Godine 1977. godine izabran je za izvanrednoga člana, a 1986. za redovitoga člana Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i u toj je našoj najvišoj znanstvenoj i umjetničkoj ustanovi proveo četrdeset godina i obnašao najviše dužnosti od tajnika Razreda za filološke znanosti (1985. – 1991.), glavnoga tajnika Akademije (1991. – 1997.), potpredsjednika HAZU (1998. – 2003.) do predsjednika HAZU (2004. – 2010.).

Njegov je znanstveni opus golem, a područje interesa jest hrvatski jezik: hrvatska dijalektologija, hrvatska povijesna fonologija, hrvatska povijesna i suvremena leksikologija i leksikografija, suvremeni hrvatski književni jezik i njegovo normiranje.

Milan Moguš znanstvenu je karijeru započeo dijalektološkim istraživanjima svojega rodnoga senjskoga govora, odnosno doktorskim radom Današnji senjski govor. Bio je naš najbolji čakavolog i mnoge je znanstvene članke posvetio čakavskom narječju: O jedinstvu čakavske akcentuacije, Fonološki kriteriji za određivanje čakavskoga narječja, Nacrt za rječnik čakavskog narječja. Proučavanje čakavskoga narječja zaokružio je u knjizi Čakavsko narječje još 1977. godine i ta je knjiga do danas nenadmašna u opisu i pristupu čakavskom narječju pa je do danas na popisu obvezne literature za čakavsko narječje na mnogim sveučilištima na kojima se studira hrvatski jezik. Knjiga je napisana na strukturalističkim načelima. Njegov je velik prinos hrvatskoj dijalektologiji: znanstveno je dokazao da je čakavska akcentuacija jedinstvena (usuprot ranijim tvrdnjama), za čakavski je naglasni sustav tipična hrvatska akcentuacija s tri stara naglasna (˘, ˜, ^), a ako je dolazilo do inovacija, one su povezane s tim starim tronaglasnim sustavom u komplementarnosti (ako se promijeni naglasak, ostaje staro mjesto; ako se promijeni mjesto naglasaka, ostaje stari naglasni inventar). U Čakavskom se narječju uspostavljaju čvrsti kriteriji za određivanje čakavskoga narječja, između ostalih to su upitno-odnosna zamjenica *ča*, veze prijedloga s akuzativom i zamjenica *ča* (*zač*, *poč*), jaka vokalnost, dosljednost u odrazu jata, odraz *ę* iza *j*, *č* i *ž*, konzervativnost akcentuacije, ostvaraji

starih i novih zatvorničkih skupina itd. Milan Moguš dao je velik prinos hrvatskoj dijalektologiji općenito, a ne samo u proučavanju čakavskoga narječja. Velik je njegov prinos geografskoj lingvistici. Ranije su se granice među narječjima dijelile crtama na zemljovidima kao da nema nikakve povezanosti među njima. U dodatku knjige Čakavsko narječje nalazi se karta koju je Milan Moguš sastavio s Božidarom Finkom. Na toj su karti ucrtani pojedinačni mjesni govori čakavskoga narječja s njihovim jezičnim značajkama, odnosno ne povlači se crta čakavsko – nečakavske granice. Takvim se postupkom ne isključuje supostojanje govora s nečakavskim osobinama na istim područjima i ne poništavaju se dijalektna preklapanja. Milan je Moguš pokazao time da se hrvatski govori ne razdvajaju međama i granicama (crtama), nego se povezuju brojnim zajedničkim osobinama. U Čakavskom narječju navodi i svoju naglasnu razdiobu od stare do nove. Između staroga naglasnoga sustava s trima starim naglascima na svim starim mjestima i novoga naglasnoga sustava javlja se sustav koji je bliži staroj akcentuaciji, a to je onaj u kojem je došlo do promjene naglasaka na istom mjestu, i sustav koji je bliži novoj akcentuaciji, a to je onaj u kojem je došlo do djelomične promjene naglasnoga mjesta, ali ne i do potpune promjene naglasnoga mjesta kao u novom sustavu.

Osim golemo prinosa hrvatskoj dijalektologiji, Milan Moguš posvetio je svoje brojne radove i hrvatskoj jezičnoj povijesti, osobito povijesnoj fonologiji, povijesti hrvatskoga književnoga jezika i povijesnoj leksikologiji. Naraštaji studenata kroatistike proučili su knjigu *Fonološki razvoj hrvatskoga književnog jezika* koja je tiskana 1971. Knjiga je zbog svoje vrijednosti bila od trenutka objelodanjanja uvijek na popisu obvezne literature, no nije se dotiskivala jer je objelodanjena 1971. godine i s hrvatskim imenom u naslovu što nije bilo poželjno u bivšoj državi gdje se jezik imao zvati hrvatski ili srpski. Fonološki razvoj hrvatskoga književnog jezika bio je napisan strukturalističkim pristupom, prikazao je povijest hrvatskoga fonološkoga sustava od predslavenskoga razdoblja, preko praslavenskoga razdoblja do starohrvatskoga i suvremenoga hrvatskoga književnog jezika; riječ je o jezičnoj okomici koja bilježi promjene u vokalizmu, konsonantizmu i akcentuaciji i utvrđuje zakonitosti tih promjena. Budući da nije dotiskivana, knjiga je bila za studente velika dragocjenost, do nje nije bilo lako doći, preslikavala se, posuđivala i na različite načine bila je dostupna naraštajima studenata da po njoj otkrivaju razvoj hrvatske fonologije. Knjiga Milana Moguša *Povijesna fonologija hrvatskoga jezika* objelodanjena je 2010. godine, nastala trideset i devet godina nakon *Fonološkoga razvoja hrvatskoga književnoga jezika* i uz već poznate dijelove iz *Fonološkoga razvoja* donosi i nove spoznaje o razvoju hrvatskoga vokalizma, konsonantizma i akcentuacije te novi pristup proučavanju povijesti hrvatskoga fonološkoga sustava, pa možemo reći da nije prošireno i dopunjeno izdanje *Fonološkoga razvoja*, nego nova knjiga, nezaobilazna u proučavanju hrvatske jezične povijesti. *Povijesna je fonologija hrvatskoga jezika* doživjela mnoge pohvalne prikaze, a mnogi ju jezikoslovci citiraju u svojim radovima; temeljna je knjiga za proučavanje hrvatske povijesne fonologije.

Povezano s fonološkim razvojem hrvatskoga jezika jest i proučavanje razvoja hrvatskoga slovopisa. Milan Moguš bio je vrstan poznavatelj starih hrvatskih pisma, hrvatske glagoljice i ćirilice, a posebno se istaknuo u proučavanju hrvatskoga latiničkoga slovopisa od prvih hrvatskih zapisa na latinici do suvremenoga latiničkoga pisma. Nezaobilazan je njegov rad u suautorstvu s Josipom Vončinom *Latinica u Hrvata* još iz 1969. godine. Nakon toga rada pristup razvoju hrvatske latinice u znanstvenim krugovima više nije isti. Naime, do tada se uglavnom držalo da su Hrvati pisali latiničnim pismom bez ikakvih pravila i želja za usustavljanjem, a Milan Moguš i Josip Vončina zaključuju da je od početaka postojala želja i nastojanje za usustavljanjem hrvatske latinice na cijelom hrvatskom prostoru (sjevernom i južnom). Usuprot dotadanjem mišljenju i tvrdnjama tadašnjega jezičnoga autoriteta Tome Maretića da se hrvatska latinica razvijala kao da glagoljica nije ni postojala, autori Milan Moguš i Josip Vončina dokazuju na konkretnim primjerima upravo oprječno, odnosno ugledanje hrvatske latinice na glagoljicu. Hrvatskim slovopisom bavio se Milan Moguš i u kasnijim radovima. Osobito je proučavao nastojanja za usustavljanjem hrvatskoga slovopisa Senjanina Pavla Rittera Vitezovića koji je dosljedno, kao nitko prije njega, usustavio hrvatski monografemski latinični slovopis na bazi dijakritičkih znakova. Milan Moguš bio je izvrstan poznavatelj staroga hrvatskoga slovopisa i pravopisa, njegovih mijena i pravila, a ušao je u povijest i sam kao suautor *Hrvatskoga pravopisa* iz 1971.

Osim razvoja hrvatskoga gramatičkoga sustava, Milan Moguš proučavao je i povijest hrvatskoga književnoga jezika, odnosno kulturološki razvoj hrvatskoga jezika. Hrvatski jezik ne ostvaruje se samo u gramatičkim pravilima i propisima; on se kroz povijest ostvaruje i u književnosti, u različitim funkcionalnim stilovima, u tropismenosti, u prvim hrvatskim tiskanim knjigama, u reformama hrvatske latinice, u stvaralaštvu ljudi koji su kroz stoljeća njime pisali, izgrađivali ga i njegovali. Velika gramatika *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika* objelodanjena je 1991. godine. Napisana je u suautorstvu; uz Milana Moguša autori su još Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Slavko Pavešić, Ivo Škarić i Stjepko Težak. To je gramatika suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika, a prvo je veliko poglavlje posvećeno povijesti hrvatskoga književnoga jezika koju je napisao Milan Moguš. Akademik Radoslav Katičić u predgovoru gramatici opravdava pisanje povijesnoga pregleda u suvremenoj gramatici jer s pravom tumači da je hrvatski jezik određen ne samo uporabno, nego i povijesno i da mu se „u osobinama ustrojstva uvijek presijavaju povijesni slojevi pa se njegova pojavnost samo tako može razumjeti“. Povijest hrvatskoga književnoga jezika u proširenom, izmijenjenom i dopunjenom izdanju izišla je i kao posebna knjiga u kojoj se daje slijed razvoja hrvatskoga jezika od prvih pisanih spomenika do danas. U Moguševoj *Povijesti hrvatskoga književnoga jezika* mnoštvo je primjera iz književnih djela jer se jezik najbolje ostvaruje u književnosti i time je u povijesti hrvatskoga književnoga jezika zaslužno mjesto dobila i povijest hrvatske književnosti. Opremljena je preslikanim naslovnica i jezikoslovnih djela

i djela poznatih i bitnih za hrvatski jezični razvoj. Zbog svoje vrijednosti ona je doživjela tri hrvatska izdanja, a prevedena je i na engleski jezik pod naslovom *A History of the Croatian Language: Toward a Common Standard* i na njemački jezik pod naslovom *Geschichte der kroatischen Literatursprache*. Tako je s hrvatskom jezičnom poviješću na najbolji način upoznata i svjetska znanstvena javnost.

Jeziku hrvatskih pisaca Milan Moguš posvetio je dosta svojih radova, osobito rječniku hrvatskih pisaca. Bio je među prvim hrvatskim jezikoslovcima koji su rabili računalo u jezikoslovnim istraživanjima. Kao znanstvenik neobično je cijenio točan podatak i nedvojbene činjenice, u čemu mu je računalo bilo dobar pomagač. Najprije je u suautorstvu sa Željkom Bujasom počeo izrađivati kompjutorske konkordancije starih hrvatskih knjiga Razvoda istarskoga, Marulićevih djela, Karnarutićevih djela, Balada Petrice Kerempuha Miroslava Krleže. Računalo je akademiku Mogušu pomoglo da izradi točne i cjelovite rječnike pojedinih književnih djela, a zapisom svih rečenica u kojima se pojedina natuknica nalazi pomoglo je računalo i u tumačenju svih značenja pojedine riječi. M. Moguš uvijek je pisao rječnik svih riječi i svih značenja u nekom djelu, a zapisivao je i frazeme koji sadrže riječ iz natuknice. Nije bio zagovornik tumačenja „manje poznatih riječi“, jer je držao da su „manje poznate riječi“ nepouzdan kriterij. U svojim je rječnicima baš svaku riječ sa svakom svojom pojavnicom zapisivao i tumačio svako značenje pa se tako razotkriva višeznačnost mnogih naših riječi u prošlosti i sadašnjosti. Najpoznatiji je rječnik jednoga književnoga djela Milana Moguša Rječnik Marulićeve Judite koji je objelodanio 2001. godine, o petstotoj obljetnici nastanka Judite i petstopedesetoj godišnjici od rođenja Marka Marulića. Taj rječnik, kao i ostali Moguševi rječnici, sadrži sve riječi koje se javljaju u Juditi, ali i njihovu frekventnost, odnosno podatak koliko se puta riječ u djelu pojavljuje, potom sadrži sve oblike natuknice i broj njihova pojavljivanja, sva značenja natuknice te frazeme ako se natuknica javlja kao sastavnica nekoga frazema. Za svako se značenje u rječniku navode i primjeri rečenica iz Judite u kojima se riječ potvrđuje. Rječnik pridonosi proučavanju Marulićeva jezika i stila, ali daje i vrijedne podatke o značenjima pojedinih riječi u prošlosti. Rječnik Marulićeve Judite dobio je izvrsne pohvale naših ponajboljih jezičnih i književnih znanstvenika. Izdvojili bismo još rječnik Smrti Smail-age Čengića Ivana Mažuranića koji je rađen po istom obrascu, a Milan Moguš napisao je i rječnik suvremenijih pjesnika poput rječnika Dobriše Cesarića u suautorstvu s Markom Tadićem, Silvija Strahimira Kranjčevića (prva knjiga: Bugarkinje), također u suautorstvu s Markom Tadićem.

Kad govorimo o leksikografskom radu Milana Moguša, valja upozoriti da je pisao i hrvatsko-inojezične rječnike u suautorstvu, među kojima bismo izdvojili Poljsko-hrvatski rječnik u suautorstvu s Nedom Pintarić, ali i druge rječnike u suautorstvu (Hrvatsko-engleski rječnik, Hrvatsko-francuski rječnik).

Za hrvatsku je jezičnu znanost neprocjenjivo vrijedan Hrvatski čestotni rječnik kojem je prvi autor Milan Moguš uz suautorstvo Maje Bratanić i Marka Tadića.

Sedamdesetih godina prošloga, 20. stoljeća, pokrenut je veliki projekt Korpus suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika. Rezultat je toga projekta Hrvatski čestotni rječnik. Rječnik sadrži veliki korpus (poznat kao Mogušev korpus) od milijun hrvatskih riječi koje se pojavljuju u proznim tekstovima, stihovima, dramskim tekstovima, udžbenicima te novinama, a nastao je uz pomoć računala. Iako to nije prvi čestotni rječnik, što autori navode u uvodu, on je najveći i s točno razrađenim kriterijima za određivanje korpusa. Rječnik je objelodanjen 1999. godine, a sastoji se od triju velikih dijelova: Čestotni rječnik, Abecedni rječnik i Abecedni rječnik s pojavnica. U prvom dijelu rječnika riječi su poredane po čestoci uporabe. Tako doznajemo zanimljive podatke: na prvom je mjestu na ljestvici od milijun riječi glagol *biti* sa svim svojim pojavnica, na drugom mjestu je veznik *i*, pa prijedlog *u* itd. Poznato je da su takozvane male riječi najčešće u uporabi u mnogim svjetskim jezicima. Vrlo su visoko uz glagol *biti* glagoli *htjeti* (14. mjesto), glagol *moći* (21. mjesto), pa *imati* (32. mjesto), *znati* (38. mjesto), *reći* (51. mjesto). Prva se imenica pojavljuje tek na 54. mjestu i to je *godina*, a nakon nje odmah je *ruka* (55. mjesto), pa *zemlja* (57. mjesto), *čovjek* (61. mjesto). Posljednje mjesto, s najmanje pojavnica, 569., dijele mnoge riječi u Moguševu korpusu (101 stranica popisa najmanje čestih riječi), od *a-mol* do *žmigati*. Navodi iz Hrvatskoga čestotnoga rječnika vrlo su česti u hrvatskim jezikoslovnim radovima jer oni ne pokazuju samo čestotnost riječi, nego i kontekst u kojem se riječi nalaze.

U leksikografskom radu Milana Moguša valja upozoriti na Senjski rječnik, objelodanjen 2002. godine. To je rječnik njegova rodnoga Senja, dijalektni rječnik sa šest tisuća natuknica. Svaka je riječ akcentirana; uz značenje i frazeologiju velika je vrijednost rječnika što uz svaku natuknicu sadrži primjer živa govora, to jest akcentirane rečenice koje je autor marljivo zapisivao, a u kojima se potvrđuje uporaba natuknice. Rječnik sadrži dragocjenu leksičku građu različitih značenjskih polja: imena, nadimci i prezimena (*Brăcò Mòguš*, *Jèlè Žūnička*), dijelovi Senja (*Dvorăc*, *Gorica*), područja oko Senja (*Nèhaj*, *Vèlebit*), zanimanja (*lavorănta*, *păltarica*), životinje (*părman*, *žūška*), biljke (*javorika*, *kostanj*), ljudske osobine (*dobričina*, *siromăh*), nazivi odjeće i obuće (*kiklja*, *kožun*), vrijeme i vremenske prilike (*burin*, *kišurina*), jela (*jūhă*, *palēnta*), radnja, stanje i zbivanje (*koštăt*, *lēc*) itd. Dodamo li tome primjere rečenica, dobit ćemo ne samo rječnik, nego živu sliku senjskoga života u prošlom stoljeću. Tim je rječnikom Milan Moguš pokazao kako valja pisati znanstvene dijalektne rječnike i dao smjer i dobre temelje za pisanje hrvatskih znanstvenih dijalektnih rječnika. Senjski rječnik Milana Moguša često je citiran u našoj dijalektnoj leksikografiji i uzor je hrvatskim znanstvenim dijalektnim rječnicima.

Milan Moguš pokrenuo je rad na dovršenju Benešićeva Rječnika hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do Ivana Gorana Kovačića. Trinaesti svezak rječnika objelodanjen je 2013. godine, a urednici su bili, sada na žalost pokojni, akademici Milan Moguš i Josip Vončina te Anja Nikolić-Hoyt. Benešićev rječnik sadrži golemo blago ne samo hrvatskih leksema, nego i potvrda tih leksema u književnim djelima

jer kao primjer natuknice zapisuje rečenice iz poznatih hrvatskih pisaca. Tako u Benešićevu rječniku nalazimo i riječi iz književnoga jezika koje smo s nepravdom zanemarili. Navodimo samo jedan primjer: *smješnica*. To je *dosjetka*, *duhovita priča*, odnosno *komedijica*, uči nas rječnik Julija Benešića. Mogli bismo reći da je Benešićev rječnik antologija hrvatskih riječi potvrđenih u hrvatskih pisaca od sredine 19. do sredine 20. stoljeća.

Kad je 1967. sastavljena Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskoga jezika, u ime Katedre za povijest hrvatskoga jezika i dijalektologiju Filozofskoga fakulteta u Zagrebu potpisao ju je i Milan Moguš. Deklaraciju su osudile tadanje jugoslavenske vlasti jer je tražila da se hrvatski jezik zove svojim hrvatskim imenom (usuprot dotadanjem hrvatsko-srpskom) i protivila se takozvanoj unitarizaciji u jeziku, odnosno tražila je samostalan razvitak hrvatskoga jezika u skladu s njegovim prirodnim razvojem, tradicijom i jezičnom baštinom. U Povijesti hrvatskoga književnoga jezika potpisnik Deklaracije, Milan Moguš, o tom događaju piše: „Državne su se vlasti nesmiljeno oborile na Deklaraciju i na njezine potpisnike, jer su hrvatski kulturni radnici digli glas protiv onoga što su te vlasti podupirale i provodile u oblasti jezične politike. Javne osude Deklaracije bile su besprizivne. Na njih se nije ni moglo ni smjelo odgovarati. Međutim, Deklaracija se usadila u svijest hrvatskoga naroda kao dokaz da je moguće pružiti otpor unitarističkim ostvarenjima Novosadskoga dogovora.“

Za vrijeme hrvatskoga proljeća, 1971., Milan Moguš zajedno sa Stjepanom Babićem i Božidarom Finkom objelodanio je Hrvatski pravopis. Autori su pravopisa držali da je „ovim pravopisom postavljena čvrsta osnovica hrvatske pravopisne norme, koja se u bitnome više ne će mijenjati, što će svima nama kojima je hrvatski materinski jezik ili ga prihvaćamo kao svoj književni jezik omogućiti da odsad imamo ustaljen pravopis“. No, sudbina je pravopisa bila sasvim drugačija. Hrvatski pravopis trojice autora (poznat kao Babić-Finka-Mogušev pravopis) tiskan je, ali nije bio uvezan, a zbog poznatih događaja u Karađorđevu potkraj 1971. godine, pravopis je bio uništen. Jugoslavenskoj unitarističkoj vlasti ponajprije je smetalo hrvatsko ime u naslovu, potom oslanjanje na hrvatsku pismenu tradiciju, pa pravopisni rječnik koji je zapisao hrvatske riječi koje čine pravopisni problem. Premda je naklada Hrvatskoga pravopisa uništena, većina je pismenih ljudi i dalje pisala po Babić-Finka-Moguševu pravopisu i u vrijeme dok je on bio zabranjen i nedostupan jer su njegova pravila bila ukorijenjena u hrvatskoj pisanoj praksi, što znači opće poznata i prihvaćena. Hrvatski pravopis bio je zabranjen i naklada mu je uništena, kao što je već rečeno, no određen je broj primjeraka ipak spašen i prenesen u London te tamo otisnut 1972. godine. Tako je Hrvatski pravopis dobio nadimak Londonac. Povratak Londonca u Hrvatsku dogodio se 1990. godine kada je u Hrvatskoj nastupilo višestranačje. Hrvatski pravopis Stjepana Babića, Božidara Finke i Milana Moguša pretiskan je, a od tada je izišlo više izdanja navedenoga pravopisa, dopunjenih i izmijenjenih. Jedno je od tih izdanja i Hrvatski školski pravopis troje autora, Stjepana Babića, Sande Ham i Milana Moguša, nastao nakon što je preminuo Božidar Finka. Hrvatski školski

pravopis objelodanjen je 2005. godine, manji je opsegom, u imenu mu još stoji *školski* što znači da je didaktički prilagođen za osnovne i srednje škole. I taj pravopis imao je posebnu sudbinu. Kada je objelodanjen, iste godine mjerodavno Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa preporučuje ga za škole. Hrvatski školski pravopis u svojim je kasnijim izdanjima usklađen s preporukama Vijeća za normu hrvatskoga standardnog jezika, tijela koje je promišljalo hrvatsku jezičnu normu u javnoj i službenoj uporabi. To je Vijeće 2012. godine ukinuo tada novi ministar Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta (on je sâm promijenio ime svojega ministarstva), a potom je 2013. dokinuo i preporuku Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa kojom se Hrvatski školski pravopis Stjepana Babića, Sande Ham i Milana Moguša preporučuje za škole te je za škole preporučio Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Tako je po drugi put politika nasrnula na pravopis dvojice potpisnika Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga jezika i to u hrvatskoj državi. U međuvremenu, 2010., izlazi i veliki Hrvatski pravopis Stjepana Babića i Milana Moguša također usklađen s Vijećem za normu hrvatskoga standardnoga jezika. I taj je pravopis ostao po strani, premda je pisan u skladu s hrvatskom jezičnom normom i premda su mu autori već provjereni, poznati i priznati pravopisci. Babić-Mogušev je pravopis ostavljen na čekanju za neka bolja vremena, ali ta vremena više ne će dočekati Milan Moguš, na žalost. Milan Moguš kao povjesničar jezika mnogo je pisao o razvoju hrvatskoga slovopisa i pravopisa, a i sam je bio suautor Hrvatskoga pravopisa koji ima ne samo suvremenu, nego i povijesnu vrijednost i koji će ući u povijest hrvatskoga jezika po svojim jasnim pravilima, ukorijenjenosti u hrvatsku pravopisnu tradiciju, po svom pravopisnom rječniku, ali i kao pravopis koji u naslovu ima hrvatsko ime u vremenu kada se hrvatski jezik nije smjelo zvati hrvatskim imenom. Teško je naći knjigu s tako burnom sudbinom: uništena u začetku, spašena u inozemstvu, uz naslov dobila i nadimak koji se ne izvodi iz naslova, vraćena u Hrvatsku, proslavljena, preporučena, opet stavljena na čekanje...

Milan Moguš bio je urednikom mnogih časopisa. Uz *Jezik*, uređivao je i *Radove Zavoda za slavensku filologiju*, *Bulletin scientifique*, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, *Folia onomastica Croatica*, *Ljetopis Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*... Sudjelovao je na brojnim znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu. Kao svjetski poznat znanstvenik bio je članom Međunarodnoga komiteta za onomastičke znanosti u Leuvenu, članom Međunarodnoga komiteta za fonetiku i fonologiju slavenskih jezika u Moskvi, predsjednikom Međuakademijskoga odbora za onomastiku u Zagrebu, članom Central European Academy of Science and Art. Obnašao je i mnoge visoke znanstvene dužnosti u Hrvatskoj.

Teško je opisati sva područja znanstvenoga rada Milana Moguša jer je on autorom (ili suautorom) više od tristo znanstvenih radova i monografija. Kao znanstvenik bio je poznat i priznat ne samo u domaćim, nego i u svjetskim kroatističkim i slavističkim krugovima, o čemu svjedoče brojni citati iz njegovih djela u zemlji i inozemstvu. Njegova su djela nezaobilazna u proučavanju hrvatske dijalektologije i povijesti

hrvatskoga jezika, hrvatske leksikografije i leksikologije. Dobitnikom je najviših državnih i slavističkih nagrada i priznanja, a izdvojiti je samo neke: Nagrada grada Senja (1994.), Orden Danice hrvatske s likom Ruđera Boškovića (1996.), Hrvatska državna nagrada za životno djelo (1998.), Zlatni grb grada Splita (2001.), Zlatni dukat Vukovarsko-srijemske županije (2005.), Nagrada za životno djelo Čakavskoga sabora (2005.), Red kneza Branimira s ogrlicom (2007.), Red Ante Starčevića za doprinos održanju i razvitku hrvatske državotvorne ideje, uspostavom i izgradnjom suverene hrvatske države (2009.), Velered kralja Dmitra Zvonimira s lentom i Danicom za osobite zasluge i dugogodišnje znanstveno, kulturno i javno djelovanje u Hrvatskoj i svijetu (2017. povodom 90. rođendana). Priznat je i u inozemnim znanstvenim krugovima gdje je također dobio prestižne nagrade: Republika Poljska odlikovala ga je Časničkim križem za zasluge 1998. godine, a Slovačka akademija znanosti Zlatnom medaljom Ljudovita Štura (1998.).

Prikaz života i rada Milana Moguš bio bi osiromašen i nepotpun bez njegova nastavnoga rada. Njegov je poziv sveučilišnoga profesora ostavio neizbrisivoga traga na naraštajima studenata. Često je isticao da znanstvene radove i knjige piše za studente. U ocjenjivanju je bio pošten i to su studenti cijenili. Profesor Moguš imao je nadarenost za prijenos svojega golemog znanja na zanimljiv i nadahnut način. Kako je sam volio svoj predmet, tako je prenosio svoje znanje drugima. Svojom je energijom i stilom predavanja privlačio interes za svoj predmet, otkrivao nam je nove znanstvene istine, jednakim žarom predavao je na svom matičnom fakultetu, zagrebačkom, ali i na riječkom i osječkom i na preddiplomskom i na poslijediplomskom studiju. Za svoj je znanstveni i nastavni rad dobio počasni doktorat Sveučilišta u Rijeci 1995. i počasni doktorat Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku 1997. godine. Osim po golemim zaslugama za hrvatsko jezikoslovlje ostat će naraštajima studenata u sjećanju kao izvrstan profesor koji je jedinstvenim nastavnim pristupom sve nas, njegove studente, upoznao s razvojem hrvatskoga jezika i njegovih dijalekata, s hrvatskom leksikologijom i leksikografijom, s pravilima hrvatskoga jezičnoga normiranja. Nedostajat će nam njegova oštroumnost, golemo znanje i nove znanstvene spoznaje koje nam je s velikom radošću i strašću otkrivao i dijelio s nama. Za nas koji smo iz njegovih knjiga učili i imali sreću slušati njegova predavanja i upoznati njegov žar u nastavi i pisanju znanstvenih radova, odlazak s ovoga svijeta ne znači oproštaj, nego nastavak promišljanja onoga što nam je dao – istraživanje hrvatskoga jezika i potrebu za njegovim opisom i zakonitostima. Kao velikan hrvatskoga jezikoslovlja naučio nas je da je hrvatski jezik zapravo hrvatski identitet i često je isticao riječi popa Martinca koji izjednačuje jezik i narod. Živost njegovih riječi i njegovih znanstvenih djela ne će nestati njegovim odlaskom s ovoga svijeta.

Ljiljana Kolenić